

Nowoczesne Systemy Zarządzania
Zeszyt 16 (2021), nr 1 (styczeń-marzec)
ISSN 1896-9380, s. 35-48
DOI: 10.37055/NSZ/134025

Modern Management Systems
Volume 16 (2021), No. 1 (January-March)
ISSN 1896-9380, pp. 35-48
DOI: 10.37055/NSZ/134025

Instytut Organizacji i Zarządzania
Wydział Bezpieczeństwa, Logistyki i Zarządzania
Wojskowa Akademia Techniczna
w Warszawie

Institute of Organization and Management
Faculty of Security, Logistics and Management
Military University of Technology
in Warsaw

Audyt finansowy w kontekście procesu restrukturyzacji przedsiębiorstw

Financial audit in the context of the enterprise restructuring

Monika Szczerbak

Wojskowa Akademia Techniczna
Wydział Bezpieczeństwa, Logistyki i Zarządzania
monika.szczerbak@wat.edu.pl; ORCID: 0000-0001-8073-7122

Abstrakt. Współcześnie różnorodne przedsięwzięcia innowacyjne i restrukturyzacyjne na trwałe zostały wpisane w funkcjonowanie przedsiębiorstwa. Umożliwiają one – drogą zasadniczych, gruntownych zmian – zachowanie w przedsiębiorstwie równowagi wewnętrznej i równowagi z otoczeniem, a w konsekwencji wzrost jego wartości rynkowej i konkurencyjności. Celem opracowania jest pokazanie roli audytu finansowego jako narzędzia informacyjno-kontrolnego wspierającego proces restrukturyzacji przedsiębiorstw. Postawiono tezę, że audyt finansowy stanowi ważny element procesu restrukturyzacyjnego wspomagający skuteczną i efektywną odbudowę przedsiębiorstwa. Stwarza szanse zdynamizowania procesów strategicznych przedsiębiorstwom w trudnej sytuacji ekonomiczno-finansowej oraz zdrowym firmom, zarówno stojącym przed koniecznością sprostania wyzwaniom współczesnej konkurencji, jak i inicjującym zmiany w otoczeniu. Przedsiębiorstwa, które nie prowadzą ksiąg rachunkowych, a zatem nie sporządzają sprawozdań finansowych, mają ograniczone informacje o kondycji finansowej i majątkowej. Praktyka pokazuje, że sprawozdania finansowe nadal pozostają głównym źródłem informacji finansowych, natomiast ich wiarygodność, przejrzystość i jakość ujawnień są kluczowe dla pozyskania zaufania uczestników rynku oraz wzbogacającą wiedzę i doświadczenie kadry zarządzającej przedsiębiorstwem.

Słowa kluczowe: restrukturyzacja, sprawozdawczość finansowa, audyt finansowy, szanse i zagrożenia

Abstract. Nowadays, various innovative and restructuring undertakings have been permanently integrated into the functioning of enterprises. Through fundamental changes they enable the company's internal equilibrium, balance with the business environment and, consequently, its market value and competitiveness. The aim of the study is to present the role of financial audit as an information and control tool supporting the restructuring process of enterprises. It was assumed that financial audit is a key element of the restructuring process, which is contributing to efficient and effective rebuilding of the enterprise. It offers the possibility to accelerate strategic processes for businesses with both difficult economic and

financial conditions and companies in good economic shape. Moreover, it also helps companies facing the challenges of today's tough competition and those that initiate changes in their business environment. Companies that do not keep books of accounts and therefore do not prepare financial statements have limited information on financial health and assets. Practice shows that financial reports remain the main source of financial information while the credibility, transparency and quality of disclosures are key to gaining stakeholders' confidence and enriching the knowledge and experience of the company's management.

Keywords: restructuring, financial reporting, financial audit, opportunities and threats

Wstęp

Dynamika i złożoność zmian społecznych, ekonomicznych i politycznych, jakim obecnie podlega gospodarka, rosnąca liczba firm funkcjonujących na rynku oraz intensywność walki konkurencyjnej między nimi sprawiają, że zarządzanie współczesnym przedsiębiorstwem staje się niezwykle trudne. Sprawia to, że coraz większa staje się potrzeba koncentracji uwagi przedsiębiorstwa na procesach i nowoczesnych metodach organizacji pracy i zarządzania.

Umiejętność dostosowywania się do otoczenia i wymogów gospodarki rynkowej decyduje o efektach działalności i możliwościach rozwoju każdego przedsiębiorstwa. Dziś bowiem, by odnieść sukces rynkowy, nie wystarczy dostosować się do zachodzących zmian, konieczne jest ich inicjowanie i odpowiednie do nich przygotowanie.

Współcześnie różnorodne przedsięwzięcia innowacyjne i restrukturyzacyjne na trwałe zostały wpisane w funkcjonowanie przedsiębiorstwa. Dzięki zasadniczym, gruntownym zmianom pozwalają na zachowanie w przedsiębiorstwie równowagi wewnętrznej i równowagi z otoczeniem, a w konsekwencji wzrost jego wartości rynkowej i konkurencyjności. Stąd nadal aktualne jest stwierdzenie, że zarządzanie przedsiębiorstwem oznacza zarządzanie informacją.

Jednym z głównych systemów informacyjnych w podmiotach gospodarczych jest rachunkowość. Dostarczane przez nią zbiory informacji wykorzystywane są w celach planistycznych, analitycznych, kontrolnych i zarządczych. Istotę rachunkowości jako systemu informacyjnego w pełni oddaje definicja podana przez Amerykańskie Stowarzyszenie Księgowych. Określa ona rachunkowość jako proces identyfikacji, pomiaru i przetwarzania informacji ekonomicznych, umożliwiający formułowanie opinii i podejmowanie decyzji jej użytkownikom. Produktem finalnym powyższego systemu jest sprawozdanie finansowe.

Z uwagi na występujące w jednostce i jej otoczeniu ryzyko informacja może ulec zniekształceniu, stąd tak ważne jest jej bieżące analizowanie, kontrolowanie i monitorowanie. Wymaga to od kierownictwa umiejętnego sterowania organizacją przy wykorzystaniu odpowiednich do tego celu narzędzi, wspierających system rachunkowości oraz będących jednocześnie instrumentami kontrolnymi. Taką funkcję pełni audyt finansowy (Bartoszewicz, Dynowska, 2015).

Głównym celem opracowania jest pokazanie roli audytu finansowego jako narzędzia informacyjno-kontrolnego wspierającego proces restrukturyzacji przedsiębiorstw. Do realizacji tak postawionego celu wykorzystano literaturę przedmiotu z zakresu rachunkowości, restrukturyzacji oraz audytu.

Postawiono tezę, że audyt finansowy stanowi ważny element procesu restrukturyzacyjnego wspomagający skuteczną i efektywną odbudowę przedsiębiorstwa. Stwarza szansę zdynamizowania procesów strategicznych przedsiębiorstwom o słabej kondycji ekonomiczno-finansowej oraz zdrowym firmom, zarówno stojącym przed koniecznością sprostania wyzwaniom współczesnej konkurencji, jak i tym, które inicjują zmiany w otoczeniu.

Restrukturyzacja w aspekcie zmian

Pojęcie restrukturyzacji jest często używane we współczesnej literaturze przedmiotu oraz w praktyce gospodarczej. Naukowcy i praktycy zarządzania postrzegają restrukturyzację jako proces zmian, którego celem jest zachowanie lub przywrócenie przedsiębiorstwu równowagi wewnętrznej i równowagi z otoczeniem. Są zgodni, że restrukturyzacja to pojęcie szerokie, obejmujące zmiany w całym przedsiębiorstwie, w obszarze finansów, zarządzania i organizacji przy użyciu różnych metod i narzędzi (Nalepka, 1999). R. Borowiecki (2003) definiuje restrukturyzację jako systemową przebudowę, modernizację lub unowocześnienie czy uwspółcześnienie struktury organizacyjnej i zasad funkcjonowania przedsiębiorstw lub innych obiektów badań ekonomicznych. Według C. Suszyńskiego (2003) restrukturyzacja to złożony proces istotnych, często fundamentalnych zmian w przedsiębiorstwie, którego celem jest bieżące i długofalowe (strategiczne) kształtowanie atrybutów jego podmiotowości pod kątem zmian w otoczeniu i wewnętrznych potrzeb samego przedsiębiorstwa. B. Prusak (2007) podkreśla, że restrukturyzacja przedsiębiorstwa jest procesem złożonym, angażującym wielu uczestników, w tym kadrę menedżerską, pracowników, wierzycieli, instytucje nadzoru, dostawców, odbiorców i władze lokalne.

Restrukturyzacja daje duże szanse na osiągnięcie zamierzonych celów, jednak przeprowadzona niewłaściwie może skończyć się niepowodzeniem. W tabeli 1 wskazano przyczyny i skutki procesu restrukturyzacji.

Analizując szczegółowo skutki restrukturyzacji, można zauważyć, że niezależnie od etapu rozwoju, na jakim znajduje się przedsiębiorstwo, może ono przeprowadzić proces restrukturyzacji. Te przedsiębiorstwa, których byt nie jest zagrożony, mogą prowadzić restrukturyzację mającą na celu możliwie pełne wykorzystanie stojących przed nimi szans. Natomiast w przedsiębiorstwach, które są zagrożone likwidacją czy upadłością, konieczne jest podjęcie działań mających na celu zlikwidowanie przyczyn zagrożenia i jednocześnie nastawionych na dokonanie postępu w przedsiębiorstwie.

Tabela 1. Przyczyny i skutki procesu restrukturyzacji

Lp.	Przyczyny restrukturyzacji przedsiębiorstw	Skutki procesu restrukturyzacji
1	Globalizacja, rosnąca konkurencja krajowa i międzynarodowa. Recesja, kryzysy strukturalne	Zwiększenie sprawności zarządzania. Wdrożenie współczesnych metod i narzędzi usprawniających zarządzanie
2	Zmiany w prawodawstwie gospodarczym, bilansowym, podatkowym, prawie pracy itd.	Lepsze wykorzystanie majątku firmy
3	Brak umiejętności korzystania z zasad, jakie niosą nowe reguły gry w otoczeniu	Ograniczenie kosztów działalności
4	Zmiany w technice i technologii w firmach konkurencyjnych i przestarzały park maszynowy	Dostosowanie przedsiębiorstwa do potrzeb rynku. Wzrost potencjału majątkowego, finansowego i inwestycyjnego
5	Zmiana oczekiwań klientów i potrzeba wprowadzenia nowych produktów i usług	Wzrost wydajności zatrudnionych
6	Niedostatecznie rozwinięta działalność marketingowa i sprzedażowa	Wyższa efektywność i rentowność przedsiębiorstwa
7	Nadmiar majątku trwałego (budynki, budowle) i duże obciążenie finansowe z tego tytułu	Dopływ nowych technologii oraz szanse na rozwój firmy
8	Wysoki poziom zadłużenia i trudności z jego obsługą	Lepsze wykorzystanie kwalifikacji i umiejętności pracowniczych
9	Niewłaściwe postawy i nawyki pracowników	Wzrost „zdrowej” rywalizacji między pracownikami
10	Nadmierne zatrudnienie i zbyt wysokie koszty pracy, wzrost bezrobocia strukturalnego	Wyższa motywacja pracowników do pracy i rozwoju zawodowego
11	Wady systemu zarządzania: planowania, organizowania, motywowania i kontroli	Osiągnięcie wyznaczonych celów
12	Brak zrozumienia pomiędzy kierownictwem a pracownikami	Wzrost konkurencyjności
13	Brak istotnych i użytecznych informacji potrzebnych do podejmowania decyzji	Odbudowa zaufania publicznego z uwzględnieniem takich wartości jak jakość, innowacyjność i społeczna odpowiedzialność biznesu

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Suszyński, 2003, s. 71-75; Bitkowska, 2010, s. 41-48; Wiater, 2018, s. 19-24

W zależności od sytuacji mających wpływ na proces wdrożenia podjętych kroków można wyróżnić restrukturyzację:

- A. Rozwojową – podejmowaną w sposób niezależny od aktualnych lub przewidywanych zmian otoczenia. Jest ona samoistnym sposobem osiągnięcia określonych celów, w tym wywarcia presji na dokonanie odpowiednich zmian w otoczeniu. Opiera się na strategii przedsiębiorstwa, która zakłada stały rozwój firmy poprzez poprawę jakości wraz z zastosowaniem działań innowacyjnych.

- B. Antycypacyjną – występującą, gdy przedsiębiorstwo przewiduje istotne zmiany w swoim otoczeniu i wyprzedzająco przygotowuje, a następnie realizuje zmiany strukturalne. W rezultacie takiego wyprzedzającego dostosowania może uzyskać przewagę konkurencyjną, włącznie z zajęciem pozycji lidera w branży (Jagoda, Lichtarski, 1994).
- C. Dostosowawczą – polegającą na szybkim i skutecznym wprowadzeniu zmian strukturalnych w reakcji na stwierdzone zmiany w otoczeniu. Przy trafnej identyfikacji zmian oraz dostatecznej głębokości i kompleksowości zmian strukturalnych w przedsiębiorstwie restrukturyzacja dostosowawcza pozwala na utrzymanie pozycji konkurencyjnej, przynajmniej na określony czas. W tym znaczeniu stanowi ona podstawowy środek zapobiegający pogarszaniu się sytuacji ekonomicznej przedsiębiorstwa.
- D. Naprawczą – przyjmującą charakter działań stabilizujących, a jej celem jest przywrócenie przedsiębiorstwu utraconej sprawności i efektywności. Występuje wtedy, gdy w efekcie nieprzeprowadzenia zmian strukturalnych we właściwym czasie albo przeprowadzenia ich w nie dość kompleksowy sposób pojawia się bezpośrednie zagrożenie dla dalszego funkcjonowania przedsiębiorstwa. Restrukturyzacja naprawcza może być formą alternatywy dla likwidacji czy upadłości przedsiębiorstwa.

Każdy z wymienionych powyżej rodzajów restrukturyzacji jest inny, stawia też odmienne cele do osiągnięcia, inne więc będą jego efekty (Durlik, 1998). Jednak bez względu na to, jaki cel w zakresie restrukturyzacji stawia przed sobą przedsiębiorstwo, drogą do jego osiągnięcia będzie realizacja złożonych i skomplikowanych działań.

W zależności od rodzaju prowadzonej działalności możliwe są różne scenariusze. Restrukturyzacja może odbywać się wewnątrz przedsiębiorstwa, może też dotyczyć procesu konsolidacji podmiotów, którego celem jest np. zmniejszenie kosztów związanych z prowadzoną działalnością czy stworzenie nowego unikatowego produktu, co sprawi, że przedsiębiorstwo stanie się wiodącym podmiotem na rynku zewnętrznym (Stabryła, 2007). Oczywiście nie ma jednoznacznej informacji, który ze sposobów przeorganizowania prowadzonej działalności będzie odpowiedni dla danego przedsiębiorstwa. Zależy to od konkretnych okoliczności oraz struktury i wyznaczonego celu przedsiębiorstwa. Dlatego przed przystąpieniem do procesu restrukturyzacji organizacja powinna dogłębnie przeanalizować wszystkie scenariusze działań na podstawie prawa cywilnego, handlowego, administracyjnego, podatkowego, bilansowego, a także wskaźników finansowo-ekonomicznych, aby wybrać wariant najbardziej odpowiedni dla niej.

W praktyce przedsiębiorstwa dokonują najczęściej zmian systemowych, które dotyczą sfery techniczno-organizacyjnej (restrukturyzacja przedmiotowa) i działań mających na celu poprawę sytuacji finansowej (restrukturyzacja finansowa) zorientowanych na zmianę potencjału finansowego w perspektywie długoterminowej.

Takie działania nierzadko decydują o przyszłym obliczu i charakterze przekształceń całego podmiotu. Ich skuteczność zależy od dokładnie przygotowanego planu ekonomicznego, żelaznej konsekwencji we wdrażaniu oraz wiarygodnych i uczciwych informacji.

Rola rachunkowości w procesie podejmowania decyzji w przedsiębiorstwie

W przedsiębiorstwie źródłem wiedzy o potencjale rozwojowym, majątkowym, inwestycyjnym i finansowym jest system rachunkowości. Dostarcza on użytkownikom informacji przydatnych w procesie podejmowania różnych decyzji gospodarczych. Daje podstawę do rozliczania kierownictwa z efektów gospodarowania majątkiem przedsiębiorstwa. Stanowi także fundamentalne źródło informacji wykorzystywanych w ocenie przedsiębiorstwa.

Rachunkowość ma zapewnić przejrzystość informacyjną działalności gospodarczej. Wynika to z cech rachunkowości – wiarygodności i rzetelności. Rachunkowość pozwala na dokonywanie ocen ekonomicznych zarządzania działalnością gospodarczą. Określana jest w świecie jako język biznesu. Warunkuje prawidłowe prowadzenie działalności gospodarczej.

Aby zapewnić realizację zadań stawianych przed rachunkowością, niezbędne jest określenie warunków i zasad, które powinny być przestrzegane przy jej prowadzeniu. W ramach rachunkowości jednostki można wyróżnić rachunkowość finansową i rachunkowość zarządczą. Rachunkowość finansowa jest podstawą kontrolowania efektywności działalności oraz sytuacji finansowej podmiotu. Zajmuje się opisem sytuacji majątkowej i finansowej jednostki oraz wypracowanym przez nią wynikiem finansowym. Obraz ten przekazywany jest odbiorcom w formie sprawozdań finansowych, których forma, zakres i częstotliwość sporządzania regulowane są przepisami prawa krajowego i międzynarodowego. W Polsce zakres jednostkowego sprawozdania finansowego określony został w art. 45 ustawy o rachunkowości. Na poziomie międzynarodowym zagadnienie to uregulowane zostało w MSR1. Zakres informacji użytecznych w procesie zarządzania, zawartych w poszczególnych elementach sprawozdania finansowego, przedstawia tabela 2.

Powiązane ze sobą elementy sprawozdania finansowego przedstawiają zarówno dane o przedsiębiorstwie, jak i ocenę jego kondycji ekonomiczno-finansowej. Dostarczają informacji o rozmiarach działalności operacyjnej, podstawowej i jej udziale w tworzeniu zysku przedsiębiorstwa. Są punktem wyjścia do szczegółowych badań analitycznych, szczególnie rentowności i aktywności gospodarczej. Pozwalają na ocenę trwałości pozycji finansowej przedsiębiorstwa i stanowią podstawę planowania finansowego.

Tabela 2. Zakres informacji użytecznych w sprawozdaniu finansowym mających zastosowanie w procesie zarządzania

Elementy sprawozdania finansowego	Zakres informacji użytecznych w procesie zarządzania
Bilans	Specyficzna fotografia całokształtu działalności gospodarczej podmiotu. Dostarcza danych do ocen dotychczasowych dokonań podmiotu i do analiz poprzedzających nowe kierunki działań. Ujmuje skutki procesów gospodarczych i towarzyszących im strumieni pieniężnych widoczne w zmienionych wartościach aktywów i pasywów. Dostarcza informacji o kierunku zmian w majątku i źródłach finansowania firmy.
Rachunek zysków i strat	Zestawienie przychodów uzyskanych w firmie (z tytułu prowadzonej działalności podstawowej, działalności pozaoperacyjnej i przychodów z przeprowadzenia operacji finansowych) i poniesionych kosztów. Przedstawia zdolność firmy do generowania zysków i samofinansowania. Umożliwia kontrolowanie poszczególnych elementów składowych wyniku finansowego, przygotowanie analizy struktury przychodów, rentowności poszczególnych produktów i usług, pozostałych przychodów i kosztów operacyjnych, przychodów i kosztów finansowych, obowiązkowych obciążeń wyniku finansowego. Pokazuje ocenę trafności podjętych wcześniej decyzji
Informacja dodatkowa	Dostarcza informacji uzupełniających, które nie są prezentowane w bilansie, rachunku zysków i strat oraz sprawozdaniu z przepływów pieniężnych, lecz są potrzebne do osiągnięcia rzetelnej prezentacji. Pokazuje informacje na temat podstawy sporządzania sprawozdania finansowego i szczegółowych zasad rachunkowości wybranych i stosowanych w odniesieniu do znaczących transakcji i zdarzeń
Rachunek przepływów pieniężnych	Informuje o zmianach w sytuacji finansowej firmy i o przepływach środków finansowych z działalności operacyjnej, inwestycyjnej i finansowej. Daje obraz operacji finansowych firmy i pokazuje sposoby finansowania jej majątkowych działań. Udziela odpowiedzi na pytania: Czy przedsiębiorstwo właściwie zarządza kapitałem obrotowym? Czy firma inwestuje? Z jakich źródeł pochodzą środki przeznaczone na rozwój firmy? Czy firma nie ma problemów ze spłatą bieżących zobowiązań, odsetek? Jaki jest stopień ryzyka związanego z zewnętrznym finansowaniem?
Zmiana stanu kapitału	Dostarcza informacji o zmianach, jakie nastąpiły w poszczególnych składnikach kapitału własnego, w tym informacji o: wielkości kapitału własnego, jaki zostanie do dyspozycji jednostki na przyszły rok po podjęciu uchwały o podziale zysku lub pokryciu straty, skutkach istotnych błędów z lat ubiegłych, zmianach zasad polityki rachunkowości, sprzedaży lub umorzeniu udziałów (akcji) własnych, zyskach z bezwarunkowego umorzenia zobowiązań w wyniku postępowań restrukturyzacyjnych czy konwersji zobowiązań

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Sierpińska, 1996, s. 42; Gabruszewicz, Kołaczyk, 2005, s. 253-255; Świdorska, 2018, s. 28-47; Kuczyńska-Cesarz, Szczerbak, 2020, s. 109-118

Pokazują zdolność firmy do generowania zysku i samofinansowania. Mówią o potencjale ekonomicznym, posiadanym majątku, kapitale ulokowanym w innych firmach, o jej należnościach, posiadanym zapasach i rezerwach, a także o zobowiązaniach wobec wierzycieli. Informują o transakcjach, wpływie zmian zasad rachunkowych na dane finansowe, dokonanych przekształceniach, przekwalifikowaniach, opisie specyficznych rodzajów ryzyka i ich wpływie na sprawozdanie finansowe. Pokazują informacje pozabilansowe, w tym te o zawartych istotnych umowach nieujętych w księgach.

Wszystkie wymienione informacje (i wiele innych zawartych w sprawozdaniach finansowych) są niezbędne do prawidłowo przeprowadzanej restrukturyzacji firmy. W literaturze przedmiotu ten fakt potwierdzają: J. Turyna (2005) – sprawozdanie finansowe jest podstawowym produktem rachunkowości finansowej, a zarazem głównym celem jej funkcjonowania jako systemu informacyjnego; I. Olchowicz oraz A. Tłaczała (2008) – rachunkowość odzwierciedla dokonania „...kierownictwa jednostki, wywiązywania się z roli zarządczej, ochrony i przysparzania majątku, wypracowywania zysków, dbałości o interesy pracowników, rzetelności wobec kontrahentów i klientów, regulacji zobowiązań wobec kredytodawców, terminowego i rzetelnego rozliczania się z organami publiczno-prawnymi”.

Sprawozdania finansowe przekazują istotne informacje na temat kondycji ekonomiczno-finansowej firmy. Ważne, aby zarządzający firmami umiejętnie z nich korzystali, planowali i kontrolowali procesy finansowe podobnie jak procesy rzeczowe. Od poziomu posiadanych i możliwych do pozyskania informacji przedstawianych w sprawozdaniach finansowych zależą kierunki i tempo rozwoju firm.

Wiarygodność informacji finansowych jest cechą coraz trudniej osiągalną ze względu na rosnącą złożoność transakcji i innych zdarzeń stanowiących przedmiot opisu w systemach rachunkowości przedsiębiorstw i instytucji. Poświadczanie wiarygodności i rzetelności informacji przedstawianych w sprawozdaniach finansowych przez biegłych rewidentów jest warunkiem koniecznym, przesądzającym o ich użyteczności i skuteczności w procesie zarządzania, zwłaszcza przed podjęciem decyzji o restrukturyzacji przedsiębiorstwa.

Wiarygodność informacji w sprawozdaniu finansowym

Problem wiarygodności sprawozdania finansowego odnosi się nie tylko do sprawozdania poszczególnych jednostek gospodarczych, lecz także do sprawozdań finansowych poszczególnych krajów w ogóle. Pod względem oceny bezpieczeństwa obrotu gospodarczego kraju istotne znaczenie ma krąg jednostek podlegających badaniu przez biegłego rewidenta.

Zdaniem autorki im więcej jednostek gospodarczych podlega obowiązkowi badania sprawozdań finansowych przez biegłego rewidenta, tym większa pewność

otoczenia społecznego, że informacje z nich pochodzące są wiarygodne. Przyczynia się to do poprawienia wizerunku przedsiębiorstw na rynku i zwiększenia zaufania publicznego.

W Polsce ustawa o rachunkowości (Ustawa, 2016) w art. 64 wskazuje podmioty, które obligatoryjnie muszą poddać swoje roczne sprawozdania finansowe badaniu przez biegłego rewidenta.

Mimo wydawałoby się obszernego katalogu podmiotów podlegających obligatoryjnemu badaniu sprawozdań finansowych praktyka pokazuje, że zdecydowana większość przedsiębiorstw, na które nie jest nałożony ten obowiązek, nie poddaje badaniu swoich sprawozdań.

Częściowo ten fakt wynika z braku świadomości wśród kadry zarządzającej przydatności audytu w obszarze spełnienia potrzeb informacyjnych inwestorów, kredytodawców, kontrahentów, usprawnienia kontroli wewnętrznej, identyfikacji rodzajów ryzyka, wspomagania procesów restrukturyzacyjnych.

Wynika to też ze stosunkowo wysokich progów zobowiązujących firmy do badania sprawozdań finansowych. Wyjątkiem są spółki akcyjne, które bez względu na wysokość obrotów, przychodów i zatrudnienia muszą powoływać biegłego rewidenta. W spółkach osobowych, gdzie właściciele nie korzystają z przywileju ograniczonej odpowiedzialności, potrzeba obowiązku badania jest mniej odczuwalna, gdyż wierzyciele mogą dochodzić swoich roszczeń, naruszając osobisty majątek dłużnika. Natomiast w spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością badanie sprawozdań finansowych postrzegane jest jako swoiste zabezpieczenie udziałowców czy kredytodawców, czyli zapewnienie bezpieczeństwa obrotu gospodarczego (WSB, 2018).

Zasada ta ma swoje odzwierciedlenie w regulacjach prawnych w innych krajach unijnych. Próg wyznaczony w Wielkiej Brytanii jest znacznie niższy niż w Polsce i na Litwie, w związku z czym niewielka liczba podmiotów gospodarczych jest zwolniona z obowiązku poddania badaniu swoich sprawozdań finansowych.

W Danii, Finlandii, Norwegii i Szwecji (gdzie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością stanowią duży odsetek przedsiębiorstw) wszystkie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością mają prawny obowiązek poddania badaniu sprawozdań finansowych.

Podobne rozwiązanie w tym obszarze przyjęło państwo niemieckie. Obowiązek badania sprawozdania finansowego uzależniony jest od wielkości przedsiębiorstwa, jednak spółki duże, do których HGB¹ zalicza spółki kapitałowe, muszą obligatoryjnie poddać badaniu swoje sprawozdania finansowe, bez względu na wielkość przychodów i sumy bilansowej.

Zbadanie sprawozdań finansowych zwiększa ich wiarygodność, a tym samym przydatność dla użytkowników.

¹ *Handelsgesetzbuch* (HGB), czyli tzw. Kodeks handlowy, podstawowy akt prawny regulujący funkcjonowanie przedsiębiorstw oraz zasady rachunkowości obowiązujące w Niemczech.

W Polsce od 1 stycznia 2017 roku dokonano zmiany w ustawie o rachunkowości, podnosząc próg z 1 200 000 euro do 2 000 000 euro; jest to limit przychodów, do którego płatnicy podatku dochodowego od osób fizycznych mogą prowadzić podatkowe księgi przychodów i rozchodów. Zasady te dotyczą osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, spółek cywilnych i jawnych osób fizycznych, spółek partnerskich oraz spółdzielni socjalnych. Podwyższenie progu ma ułatwić wykonywanie działalności co najmniej kilku tysiącom przedsiębiorców i pozwolić na znaczące oszczędności w obszarze obsługi księgowej. Zmiany te są krytykowane przez środowiska księgowe, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce i Krajową Izbę Biegłych Rewidentów, które sygnalizują, że podniesienie progu może zagrozić bezpieczeństwu obrotu gospodarczego. Taki pogląd podziela również autorka.

Praktyka pokazuje, że sprawozdania finansowe nadal pozostają głównym źródłem informacji finansowych, natomiast ich wiarygodność, przejrzystość i jakość ujawnień są kluczowe dla pozyskania zaufania inwestorów, kontrahentów, kredytodawców i innych uczestników rynku.

Audyt finansowy narzędziem wspomagającym powodzenie restrukturyzacji

Audyt finansowy przeprowadzony przez biegłego rewidenta ma spełniać wiele ważnych celów, takich jak zwiększenie zaufania do informacji prezentowanych przez przedsiębiorstwa oraz poprawa porównywalności danych między poszczególnymi przedsiębiorstwami. Rewizja finansowa polega na sprawdzeniu wiarygodności rachunkowości jednostki gospodarczej jako systemu informacyjnego. Użytkownicy informacji dostarczanych w ramach sprawozdania finansowego mogą mieć pewność, że są one wiarygodne, jeżeli badanie jest przeprowadzone i potwierdzone przez niezależnych biegłych rewidentów.

Zapewnienie wiarygodności informacji finansowych przedsiębiorstwa przez biegłego rewidenta ma szczególnie istotne znaczenie nie tylko z punktu widzenia otoczenia przedsiębiorstwa, ale przede wszystkim dla całego rynku gospodarczego.

Systemy rewizji finansowej w krajach Unii Europejskiej i na całym świecie ze względu na skandale finansowe i różnego rodzaju oszustwa księgowe uległy gruntownym przeobrażeniom. Skandal finansowy w Enronie stał się jednym z głównych przyczyn uchwalenia ustawy Sarbanesa-Oxleya przez Kongres Stanów Zjednoczonych, która wprowadziła wymóg dodatkowych ujawnień dokonywanych przez zarząd, dotyczących efektywności systemu kontroli wewnętrznej. Nałożyła obowiązek kontroli jakości usług audytorskich, dodatkowe sankcje finansowe i karne dla władz spółek w przypadku wykrycia błędów w sprawozdaniach finansowych oraz wprowadziła bezwzględny wymóg niezależności audytora.

Badanie sprawozdań finansowych przez biegłych rewidentów staje się najistotniejszym ogniwem współczesnego systemu kontroli i nadzoru nad globalną rachunkowością i jej osiągnięciami. Opinia niezależnego biegłego rewidenta przyjęła charakter społeczny i opiniotwórczy, podnosząc tym samym wiarygodność i rzetelność danych finansowych (Szczerbak, Kuczyńska-Cesarz, 2020).

Audyt sprawozdań finansowych, ze względu na szeroki zasięg i wymierne ujęcie różnych zjawisk, zdarzeń i procesów zachodzących w gospodarce, tworzy przesłanki do oceny trafności i efektywności podejmowanych decyzji gospodarczych. Rynek wymusza ekonomiczną racjonalność gospodarowania, grożąc bankructwem i eliminacją z rynku podmiotów, które się do niego nie dostosują.

Przedsiębiorstwa zostały zmuszone do racjonalnego działania oraz ponoszenia nie tylko odpowiedzialności finansowej, lecz także społecznej za podejmowane decyzje, osiągane przychody, ponoszone koszty i realizowane zyski. Dzisiaj reguły gospodarki przywracają właściwą rangę problemowi sprawnego i skutecznego zarządzania, u którego podstaw leży odpowiednio rozumiana rachunkowość. Praktyka dowodzi, że przyczyny restrukturyzacji finansowej w przedsiębiorstwach tkwią w niewłaściwym systemie zarządzania tymi podmiotami, zwłaszcza w obszarach planowania i kontroli, który nie skłania do poszukiwania najlepszych rozwiązań. Typowy dla większości firm brak profesjonalizmu przy planowaniu środków finansowych przeznaczonych na działalność operacyjną i rozwój podkreśla T.T. Kaczmarek (2007), upatrując niepowodzeń wielu przedsięwzięć w takich czynnikach jak:

- nieprawidłowe przygotowanie koncepcji finansowania działalności lub przygotowanie jej w pośpiechu,
- ustalenie zbyt niskiego zapotrzebowania na środki finansowe,
- zbyt optymistyczny plan finansowy,
- oderwanie projektów finansowych od realiów życia gospodarczego,
- niestaranne sprawdzanie warunków finansowania,
- zaniechanie poszukiwania alternatywnych źródeł finansowania,
- brak znajomości *know-how* w dziedzinie finansów,
- korzystanie z usług podejrzanych pośredników kredytowych,
- niekorzystny wpływ braku ładu organizacyjnego na finanse przedsiębiorstwa.

Dlaczego tak się dzieje? Postępujący proces globalizacji z jednej strony daje szanse związane z większą otwartością gospodarek, wyrównaniem różnic rozwojowych, poczuciem wspólnoty interesów, z drugiej natomiast czyni narodowe gospodarki wrażliwymi na recesję, kryzysy strukturalne czy wzrost bezrobocia. W takiej sytuacji wzrasta ryzyko działalności przedsiębiorstwa, a warunkiem przetrwania i rozwoju staje się umiejętne zarządzanie zmianami i wykorzystanie nowoczesnych narzędzi zarządzania – dostosowanych do uwarunkowań rynkowych. Fundamentem tradycyjnej gospodarki było zarządzanie produkcją i przedsiębiorstwem produkcyjnym.

Współczesna gospodarka rządzi wiedzą, informacją i zmianami. Na rynku wygrywają te przedsiębiorstwa, które mają najlepsze systemy zarządzania i skutecznie je wykorzystują (Herman, Dobiegała-Korona, 2006; Griffin, 2015).

Konsekwencją tych procesów jest zapotrzebowanie na wiarygodne, rzetelne, zrozumiałe i uniwersalne dane finansowe przedsiębiorstw pozwalające na ich porównywanie bez względu na kraj pochodzenia. Daje to właścicielom, menedżerom, inwestorom, kredytodawcom i pożyczkodawcom, kontrahentom rynkowym, przedsiębiorstwom konkurencyjnym i innym podmiotom możliwość podjęcia stosownych decyzji ekonomicznych.

Zainteresowanie tak szerokiego grona użytkowników informacjami, które dostarcza rachunkowość, wymusza dostarczanie przez sprawozdawczość finansową informacji wieloaspektowej, dokładnej i czytelnej (Staszek, 2019).

Pojawiające się obawy kadry zarządzającej i nieufność odbiorców zewnętrznych wobec danych zawartych w sprawozdaniach finansowych skłaniają do wykorzystania narzędzi wspomagających wiarygodność informacji – audytu finansowego.

Podsumowanie

Restrukturyzacja została wspólnie na trwałe wpisana w rozwój przedsiębiorstw. Potrzeba wprowadzania zmian wynika z konieczności ciągłego podnoszenia efektywności, a wymóg permanentnej restrukturyzacji jest naturalną konsekwencją informacyjnego paradygmatu działalności przedsiębiorstwa.

Międzynarodowe Standardy Rachunkowości oraz Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej wymagają, aby informacje zawierane w sprawozdawczości finansowej były wiarygodne (nie zawierały istotnych błędów lub celowych zniekształceń), a użytkownicy sprawozdań byli pewni, że dane te odzwierciedlają przeprowadzane transakcje i inne zdarzenia gospodarcze.

Sprawność tego procesu i jakość dostępnych informacji w zasadniczym stopniu decyduje o właściwym kierunku lokowania kapitałów, wyborze partnerów gospodarczych oraz uzyskiwaniu środków na rozwój podmiotów gospodarczych. Kluczowe znaczenie w tym obszarze przypisuje się przyjętym zasadom rachunkowości, w szczególności sprawozdawczości finansowej.

Zadaniem audytu jest uwiarygodnienie danych zaprezentowanych w sprawozdaniu finansowym. Celem współczesnej sprawozdawczości jest ocena nie tylko efektywności gospodarowania, lecz także ryzyka firmy, analiza zmian dalszego i bliższego otoczenia jednostki gospodarczej, ocena zajmowanej lub oczekiwanej pozycji na rynku.

Restrukturyzacja jest odpowiedzią firmy na zmiany zachodzące zarówno w otoczeniu bliższym i dalszym, jak i w obrębie samego przedsiębiorstwa. Jest elementem zarządzania firmą. Przeprowadzona z sukcesem wpływa na stabilizację przyszłego rozwoju przedsiębiorstwa.

Jakość i tempo wprowadzanych przedsięwzięć restrukturyzacyjnych w przedsiębiorstwach zależy nie tylko od zdolności przewidywania, umiejętności organizatorskich i kreatywności zarządzających firmą, lecz także od wiarygodnych i użytecznych informacji pochodzących ze sprawozdań finansowych, potwierdzonych w sprawozdaniu z badania przez biegłego rewidenta.

Pozytywna opinia audytora ma istotny wpływ na proces restrukturyzacji warunkujący skuteczną i efektywną odbudowę przedsiębiorstwa, co potwierdza założona teza.

BIBLIOGRAFIA

- [1] BARTOSZEWICZ, A., DYNOWSKA, J., 2015. Audyt finansowy i controlling jako narzędzia informacyjno-kontrolne w systemie rachunkowości podmiotów, *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, Nr 389: 21.
- [2] BITKOWSKA, A. (red.), 2010. *Procesy restrukturyzacji przedsiębiorstw warunkiem poprawy konkurencyjności przedsiębiorstw*, Warszawa: Difin.
- [3] BOROWIECKI, R. (red.), 2003. *Zarządzanie restrukturyzacją procesów gospodarczych. Aspekt teoretyczno-praktyczny*, Warszawa: Difin.
- [4] DEC, P., 2016. Uznaniowość restrukturyzacji przedsiębiorstw w Polsce, *Ekonomika i organizacja przedsiębiorstwa*, Nr 11: 11-25.
- [5] GRIFFIN, R.W., 2015. *Podstawy zarządzania organizacjami*, Warszawa: PWN.
- [6] HERMAN, A., DOBIEGAŁA-KORONA, B., 2006. *Współczesne źródła wartości przedsiębiorstwa*, Warszawa: Difin.
- [7] KACZMAREK, T.T., 2007. *Zarządzanie płynnością finansów małych i średnich przedsiębiorstw – ujęcie praktyczne*, Warszawa: Difin.
- [8] KRZYWDA, D., 2012. *Rola audytu finansowego w działalności przedsiębiorstw i instytucji*, [w:] H. Żukowska, W. Janik (red.), *Audyt zewnętrzny sprawozdania finansowego a wiarygodność przedsiębiorstwa*, Lublin: Wydawnictwo KUL.
- [9] KUCZYŃSKA-CESARZ, A., SZCZERBAK, M., 2020. *Narzędzia rachunkowości podstawą stabilności sektora finansów publicznych*, Warszawa: Difin.
- [10] NALEPKA, A., 1999. *Restrukturyzacja przedsiębiorstwa. Zarys problematyki*, Kraków: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- [11] OLCHOWICZ, I., TŁACZAŁA, A., 2008. *Sprawozdawczość finansowa według krajowych i międzynarodowych standardów*, Warszawa: Difin.
- [12] PRUSAK, B. (red.), 2007. *Ekonomiczne i prawne aspekty upadłości przedsiębiorstw*, Warszawa: Difin.
- [13] STABRYŁA, A., 2007. *Restrukturyzacja firmy*, [w:] *Zarządzanie strategiczne w teorii i praktyce firmy*, Warszawa-Kraków: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- [14] STASZEL, A., 2019. *Obszar swobody w rachunkowości*, Warszawa: Difin.
- [15] SUSZYŃSKI, C., 2003. *Restrukturyzacja, konsolidacja, globalizacja przedsiębiorstw*, Warszawa: PWE.
- [16] ŚWIDERSKA, K.G., 2018. *Zrozumieć sprawozdanie finansowe*, Difin: Warszawa.
- [17] TURYNA, J., 2005. *Rachunkowość finansowa*, Warszawa: C.H. Beck.
- [18] USTAWA, 2016. *Ustawa o rachunkowości*, Dz.U. 2016, poz. 1047.
- [19] WIATER, K., 2018. *Restrukturyzacja oraz jej formy*, [w:] K. Wiater i in., *Restrukturyzacja i upadłość. Zagadnienia praktyczne*, Warszawa: Wolters Kluwer.
- [20] WSB, 2018. <http://studiamba.wsb.pl/baza-wiedzy/funkcja-gwarancyjna-kapitalu-badanie-sprawozdania-finansowego-przez-bieglego-rewidenta> (10.06.2018).

